

Francesc Ginabreda, pròleg del llibre *Cal Ratoliu*

RERE EL TELÓ DE CAN BARDERA

Em fa l'efecte que tots hi estaríem d'acord: si hi ha un autor d'El Cep i la Nansa que no necessita presentació, aquest és Damià Bardera. L'avalen una novel·la i sis llibres de contes publicats en aquesta mateixa editorial, a més d'un llibre de poesia, dos d'assaig, una antologia (de contes i microcontes) i un gran assortiment de crítiques, reportatges i altres peces periodístiques que han valorat la dimensió literària i el rerefons filosòfic de la seva obra, que ell ha recopilat escrupolosament al seu web.

Que l'autor no necessiti presentació és un avantatge relatiu pel prologuista, que s'estalvia una feina proemial i fins a un cert punt protocol·lària però que ha de posar a prova l'ocurrència suposada sense caure en els perills que sorgeixen en unes circumstàncies tals: la petulància, la pretensió, la fatuïtat, la incongruència, la repetició. Potser l'ajudarà el fet que Bardera, en aquesta ocasió, hagi decidit canviar de gènere narratiu i hagi passat del conte al dietari. De l'epifania truculenta i brutal de la ficció a la intimitat destil·lada de la reflexió sociològica.

En l'últim escrit del llibre que teniu a les mans, Bardera explica que el valor d'una obra narrativa depèn, en última instància, de l'estil de l'autor. La forma per damunt del contingut, malgrat la importància del contingut. Com que això sembla fora de tota discussió, almenys entre persones que llegeixen per alguna cosa més que per entretenir-se, podem afegir que els bons escriptors són, precisament, aquells que a través del seu estil són capaços de construir un univers narratiu identificable, coherent i dilatat. Són pocs els que ho aconsegueixen i que destapen el magnetisme emfàtic del cognom adjectivat: planià, monzonià, dantesc, kafkià, etc (el meu preferit és el maquiavèl·lic). Una concepció, un símbol que es queda per sempre més o per molt de temps en l'imaginari col·lectiu. Hi podríem afegir perfectament l'adjectiu *barderià*.

I és que l'univers barderià és inequívocament genuí i tots els seus lectors el reconeixem amb una claredat manifesta de la mateixa manera que reconeixem l'estil de Pla o de Monzó. Amb la seva *continuitat* –perquè sense disciplina i constància no hi ha talent que triomfi–, Bardera ha creat un segell personal, una marca, un *istme*: el barderianisme. La meua entrada al seu univers narratiu va començar amb una citació de Baltasar Porcel: «I si encertes a mirar el món o qualsevol món amb ulls nous, el cor torna a bategar anhelós, malgrat que sigui un vell cor de senglar hirsut». Així encetava el primer dels seus llibres de contes que vaig llegir, *contes de propina*. És una citació molt adient per remenar les essències de *Cal Ratoliu*, en particular pel que fa a l'experiència literària i a la construcció de la pròpia identitat.

Eixamplar el paladar

Tot i que l'univers barderià al qual han tingut accés els lectors és bàsicament l'univers dels seus contes, Bardera no s'ha limitat només a passar la llaura pels camps de la ficció (llaura que podria ser no sols figurada, perquè Bardera sap, literalment, com es mena un tractor). Metàfora agrària anunciada: en algunes zones del país, els camps de blat de moro són d'allò més nombrosos i el seu verd, sobretot a l'agost i sobretot si ha plogut o s'han regat molt, s'aixeca amb orgull al costat de la carretera. Però si ens hi fixem bé, veurem que malgrat la seva presència dominant també hi ha camps on alguns pagesos han sembrat altres cereals o lleguminoses. Amb una obra inèdita que hom endevina força esponerosa, Bardera ha fet una cosa semblant, i a banda del blat de moro (els reculls de contes) ha conreat altres viandes literàries a l'ombra, qui sap si escrivint sota els llençols tal com feia en Mosca a *Viladelsac*. El dietari assagístic n'és una.

Cal dir, però, que no recordo haver llegit cap dietari que no ho fos, d'*assagístic*, és a dir, que no tingués una mínima substància argumentativa i un ganxo comunicatiu. Una *narrativitat*. La simple descripció telegràfica de la vida

quotidiana sense reflexions que vagin més enllà del pur interès recreatiu o del benestar (o malestar) personal més prototípic i pusil·lànim –les notes per a un dietari de Pla, és a dir, *La vida lenta*, no compten– són una altra cosa, en tot cas, amb un interès literari força dubtós.

El que vull dir amb això és que l'expressió «dietari assagístic» em sembla fins i tot un pleonasme. Si penso en alguns dels dietaris nostrats que més m'han agradat, la cosa és òbvia: Pla, Fuster, Gaziol, Parcerisas... Igual que si es tracta d'autors estrangers: Kafka, Pessoa, Piglia, Levrero. Els dietaris, com les epístoles i àdhuc les entrevistes, són una mena de *delicatessen* literària; la manera que tenim els lectors, si és el cas, d'aprofundir en el món (o l'univers) dels autors que ens agraden. Podem fer-ho amb més matisos que amb una obra de ficció donant per entès que ja la tenim prèviament llegida, i ho podem fer amb un cert morbo enjogassat, amb més complexitat personalista i possibles conjectures d'alta volada literària o de baixa estofa sedassera. En definitiva, podem fer-ho amb més intimitat, perquè l'autor ens la concedeix. Això és exactament el que passa amb Damià Bardera i aquest dietari *sui generis*. Si em permeteu el rodolí, és una manera d'*eixamplar* el paladar barderià.

Les relectures i el tòtem inspirador

Ara tornem a la citació de Porcel a *contes de propina*. No pas per un capritx discursiu del prologuista, sinó per una correspondència de sentit del contingut del dietari amb el missatge, aquest *mirar amb ulls nous* resulta una síntesi prou encertada de les reflexions que conformen *Cal Ratoliu*. Bardera fa examen de consciència del passat, com a individu, com a escriptor i com a descendent d'una determinada família i d'un determinat territori. És un examen franc i rigorós, a vegades entranyable i divertit, a vegades sever, amb la literatura com a tronc d'un arbre que té branques força diverses i que, indefectiblement, ens serveixen per descobrir o perfilar les motivacions, inquietuds i motius d'especulació intel·lectual de l'autor: la filosofia, la biologia, la psicologia, l'educació, la

tradició. Si ens posem una mica més concrets, parlarem dels records de joventut, el pas dels temps, la perpetuació de l'espècie, la rutina, les imperfeccions de la natura, els dibuixos animats, els prejudicis, l'entorn literari i els *productes* que es *consumeixen*, les empremtes familiars en la configuració del caràcter... Un maremàgnum de pensaments, judicis i anècdotes que expliquen implícitament com és Bardera i l'empremta literària que ha deixat. Si els seus contes són la pel·lícula que veuen els espectadors, els capítols de *Cal Ratoliu* ens situen darrere les càmeres, on potser passen coses tant o més interessants que a la pantalla. Ja ho jutjarà cadascú com li sembli.

Darrere les càmeres tampoc hi falta una altra idea central de la cosmogonia barderiana: les relectures. Idea doblement escaient, perquè Bardera considera, amb raó, que el bon escriptor és sobretot un bon lector: aquell que llegeix molt i, encara més important, que rellegeix i rellegeix. Els contes, en efecte, són la pel·lícula: surten publicats i tenen una repercussió; les relectures són el *backstage*, naturalment, però alhora són aquest tornar a mirar el món que ens fa créixer com a persones, que ens canvia, que ens aporta una nova perspectiva de les coses, que ens ajuda a qüestionar-nos i a qüestionar allò que ens envolta amb unes altres ulleres, siguin les de Parmènides, les d'Heràclit o les del protagonista d'una novel·la de Torcuato Luca de Tena.

El títol del primer escrit del dietari és el que dona nom al llibre: *Cal Ratoliu*. No és casual que sigui el primer. En aquest escrit, Bardera ens parla dels seus avantpassats paterns (del Pla de l'Estany) i de la casa on vivien, coneguda amb aquest nom mig simpàtic mig sorneguer –molt més que si es digués Cal Ratolí. Entre els seus avantpassats hi descobrim un personatge colossal, decisiu, que Bardera considera (orgullós) el seu inspirador literari. És «el Patriarca Ratoliu», el seu quadravi, un figura emblemàtica i totèmica que ostenta els trets del seu caràcter i que fomenta, precipita o fa aflorar l'expressió de la seva narrativa. Un guia espiritual d'allò més familiar, per entendre'ns, i un paraigua que aixopluga la resta d'escrits del dietari.

Bardera ens mostra la seva faceta més observadora i analítica, gairebé sempre amb una punta d'ironia que seria estrany si no hi fos. Una altra virtut del dietari, i de la seva qualitat literària, és la importància que té el tractament de l'anècdota. A través seu, Bardera aconsegueix enganxar-nos: en comptes d'eleva-la a categoria, impel·leix el lector amb subtileza a reflexionar sobre la categoria. Una altra característica dels bons escriptors.

Filòsof de la sospita

Tot i que en aquestes pàgines hi ha el geni del Bardera dietarista, el Bardera contista (o sembrador de blat de moro) també hi ha escampat unes quantes llavors. Fent una ullada ràpida a l'índex de seguida advertim que alguns títols podrien colar perfectament com a títols de contes. Ens precipitaríem, si només ens baséssim en un índex tan minso, però el cas és que la lectura no fa altra cosa que confirmar la intuïció: sense ser contes, alguns d'aquests escrits tenen una atmosfera (àdhuc un final) de conte: «Intimitat», «La crisi dels trenta», «Anomalies» i «El benefici del dubte» en són exemples. L'habitud de sembrar blat de moro, com qui no vol la cosa, està ben arrelada en aquest univers.

En qualsevol cas, hi hagi o no evocacions contistes, Bardera ens regala elucubracions entenimentades i –ignoro si de manera deliberada o perquè no pot ser altrament atesos el seu rigor i la seva meticulositat– didàctiques. No oblidem que Bardera, a més d'escriptor, és també professor. Amb una barreja d'erudició, enginy i sentit de l'humor, la vehemència i la depuració estilística surfegeix amb elegància entre les pàgines d'un artefacte literari de categoria, on emergeix ben clarament la figura del Bardera filòsof. I no seria cap estirabot dir-ne “de la sospita”.

Partint d'una saludable i fructuosa curiositat antropològica i apel·lant a pensadors que l'han marcat com Heidegger, Wittgenstein, Ortega y Gasset i Ferrater Mora, Bardera capta l'esperit del temps i ens mostra la seva postura crítica: amb l'acomodament que tenim amb les idees preconcebudes, amb la literatura

covarda i esquematitzada, amb el «consum cultural», amb la hipocresia social, amb l'encotillament dels moviments socials, amb la manca de profunditat. Un Bardera filòsof que, pel camí, rememora episodis de la seva joventut i ens explica la transcendència de la família i el passat en la recerca i la comprensió de la identitat. Sempre amb el relleu efervescent de l'anècdota com a *savoir faire* literari.

Conjecturo que els lectors habituals del creador de *fauna animal*, *els nens del sac* i la resta de volums que hem llegit en aquesta editorial apreciaran la seva nova proposta narrativa. Als lectors que el descobreixin en aquest registre, els animo a endinsar-se durant o després als camps de blat de moro amb què s'ha donat a conèixer fins ara. Poca cosa més per afegir, doncs, que desitjar-vos que passeu una bona estona a Can Bardera –encara que aquesta vegada no us acompanyin els personatges grotescos, borrelluts i atitellats dels seus contes. No patiu, que l'adjectiu barderià ressonarà amb el mateix nervi als vostres ulls sinestèsics.